

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN **245**

G.J. van Middelkoop

Hoofd en hart

MEDITATIEF **249**

E.C. Luth

Os en ezel

WANDELEN MET GOD **250**

W.H. de Groot

Vluchtgedrag
of geestdrift?

ACHTERGRONDEN **252**

J.A. Boersema

Met alle heil'gen saam

PRAKTISCHE THEOLOGIE
IN KAMPEN **258**

J.R. Douma/P.W. v.d. Kamp

Preken:
uitleggen en toepassen?

en verder...

Boekbespreking
Lied
Meegelezen

KERKELIJK LEVEN / G.J. van Middelkoop

HOOFD EN HART

Waarom kerken langzamerhand evangelischer?
Is het gereformeerde leven bezig van kleur te ver-
schieten?

Over deze vragen ging het op een congres dat de
RRQR medio november organiseerde in Ede onder
de titel **Evangelikaalslag van het gereformeerde
leven?**

De vorige week gaven wij aandacht aan een inlei-
dend artikel van **drs. W.H. Dekker** in het blad **Wapen-
veld**, dat een aardige situatietekening **bod**. Vervol-
gens kwam de lezing aan bod van dr. **Fahner**, die de
evangelicalisering als tijdverschijnsel typeerde.

Vandaag een weergave van de beide lezingen die
volgden, van de Christelijke Gereformeerde dr. **G.C.
den Hertog** en de evangelische dr. **P. van der Loon**.

Een bron, twee stromen?

Dr. **G.C. den Hertog** sprak over het
onderwerp *Gereformeerden en
evangelicalen: een bron, twee stro-
men?*

Hem was gevraagd een meer theo-
logische analyse te geven van de

evangelicalisering van de kerken.

En daarbij niet zozeer in te gaan op
concrete punten als de kinderdoop,
maar meer het accent te leggen op
de zogenaamde voorvragen: de
theologische **attitude**, de **waarde-
ring van de kerk** en de **traditie** en de
waardering van het aardse leven.
De voorbereidingspapieren voor

het **congres** stellen:

Binnen de gereformeerde traditie is veel oog geweest **voor** vroomheid en bevinding. De gereformeerde spiritualiteit **was** echter altijd **ingeb**ed in kerkelijke kaders. Daarnaast werd ook **veel waarde** gehecht aan de kerkelijke traditie. 'Dit heeft afbreuk gedaan aan de radicaliteit van het geloof.'

De minder radicale **opstelling** van de **gereformeerden** lijkt te leiden tot een andere waardering van het **aardse** leven bij hen. Het gewone leven **doet** er meer **toe**. Het concrete leven wordt minder **direct in** verband gebracht met teksten uit de Bijbel of met **gebedservaringen**. Het geloof lijkt abstracter te zijn en het **gewone** leven natuurlijker. Als **gereformeerden bezig** zijn in de samenleving, blijken zij meer te

KERNREDACTIE:

PROF. DR. M. TE VELDE,
DRS. G.J. VAN MIDDEELKOOP.

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. BOS, DRS.
A.L.Th. DE BRUIJME, DRS. G. GUNNINK,
DRS. B. LUITEN, PROF. DR. C.J. DE RUIJTER.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK,
J.M. DE JONG, DR. J. SMELIK,
DRS. H. VELDMAN.

REDACTIE-ASSISTENT:

K.J. BURGER, Groenestraat 142, 8261 VK
Kampen, Tel. (038)3325972.

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8260 A4 Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.,
Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA
Goes. Tel. (0113) 215591.

ABONNEMENT:

f 85,75 per jaar; f 46,25 per halfjaar; studenten
f 70,25 per jaar (binnenland). Buitenland:
f 144,50 per jaar (zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan,
maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee
maanden voor het verstrijken van de beta-
lingstermijn (opzegging van jaarabonnement
vóór 1 november, van een halfjaarabonnement
vóór 1 juni).

Losse nummers f 1,95 (excl. porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij
de Stichting Bralectah.

Tel. (0521) 515946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,95 per mm. Contracttarief op aan-
vraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de
uitgever is het niet toegestaan artikelen uit
dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

werken vanuit de **scheppingsop-**
dracht. Je **hoort bij hen** meer over
het dragen van verantwoordelijk-
heid en over rentmeesterschap dan
over getuigen. Anderzijds kennen
zij **vreemdelingschap** en wereldmij-
ding, waar evangelischen minder
terughoudend zijn.

Waarom **is** de evangelische ge-
loofopstelling **momenteel** zo ver-
leidelijk voor **gereformeerden**?

'Gaan de gereformeerden door een
gebrek aan kennis ten onder?'

Tot zover de vraagstelling die aan
Den Hertog was voorgelegd.

Theologie in eigentijds kader

Volgens Den Hertog heeft **men** in
de reformatorische traditie de ge-
woonte om de **dingen** verstandelijk
te benaderen en ze rationeel te lijf
te gaan. Of **moeten** we zeggen dat
dit verleden tijd is? Ook in gerefor-
meerde kringen is dit voor velen
een gepasseerd station. Misschien
niet eens omdat **men** onder de
evangelicale belevings-bekoring is
gekomen, maar – omdat men een
diepgaande **twijfel koestert aan de**
waarheid en de betekenis van de
gereformeerde traditie (en zelfs van
de Bijbel). Want **het moderne le-**
vensgevoel zit in het grondwater,
en het sijpelt door naar boven, zoals
recente onderzoeken nog weer eens
hebben laten zien.

Waar staan **we** als gereformeerde
christenen vandaag en wat heeft het
evangelie in deze tijd te betekenen?
De grote vraag voor de toekomst is:
zal er een levende kerk als geloofs-
gemeenschap zijn, die in het hart
van de cultuur laat zien wat geloof
is? Zal de Zoon des mensen als Hij
wederkomt het geloof vinden op
aarde (Lucas 18:8)?

Het lijkt Den Hertog onjuist en on-
vruchtbaar om te doen of we van-
daag enkel de waarheden van vroe-
gere geslachten **kunnen** herhalen.
Het is **een** ramp als je de gerefor-
meerde leer laat stollen en **de ge-**
loofservaring ijk en vervolgens tot
in details voorschrijft. Het **kan** ook
nodig zijn dat je 'uit de schat des

huizen' ook nieuwe zaken naar vo-
ren brengt, die je nodig hebt om
een antwoord te **geven** op de **vra-**
gen die de cultuur van vandaag ons
opdringt.

De **gereformeerde** theologie moet
dan ook **betrokken** zijn op de tijd
waarin wij leven. Aanvoelen waar
de mensen vandaag zitten. **Vragen**
wat nodig is. En de kracht **van** het
Woord vertolken voor eigen tijd.

Ervaring van het Woord

Wel is ook vandaag nog zeer actu-
eel, **dat de Reformatie naar het**
Woord van God teruggreep en alle
ervaring stempelde als ervaring
van het Woord. Daarom zei Cal-
vijn: '**Neem het Woord weg en je**
houdt geen geloof meer over.'

Wezenlijk voor de theologie van de
Reformatie is, dat zij niet leeft van
de ervaring, maar **van het Woord**,
dat zijn eigen ervaring met zich
meebrengt. Het gaat om twee din-
gen: kennis van God en **kennis** van
onzelf en dat in wederzijdse **k-**
trokkenheid – als mensen van de **eig-**
gen tijd. Om het **Woord** dat ons
doorlicht in onze situatie.

Na de zestiende eeuw heeft de leer
– terecht – vaste **gestalte** gekregen.
Maar vandaag zien en ervaren de
mensen **daar soms** het **leven** niet
meer in. We moeten het verleden
aftasten naar de antwoorden die het
heeft voor de vragen **van** vandaag.
Zodat er echte ervaring **van** God en
zijn heil is. En we over Hem **en zijn**
Woord ook w kunnen spreken, dat
de kracht en betekenis ervan **voor**
vandaag met de **handen te tasten**
zijn.

Hoofd en hart

De inzet van de **Reformatie was:**
hoofd en hart horen bij elkaar. Bei-
de worden getroost en vermaand
door het Woord. Dat Woord is een
ander woord voor Gods **werkzame**
tegenwoordigheid als sprekende
God, die een mens aanspreekt,
raakt, verandert, wedergeboren laat
worden. Dat zie je op allerlei pun-
ten in de **Heidelbergse Catechis-**

mus: het gaat niet om theoretische kennis, **maar** om weten dat van existentieel belang voor mij is. Ook bij Calvijn is kennis niet alleen een zaak van het verstand – het hoofd – **maar** ook van het hart – de wil en de emotie (Instituut III,2,7).

Later is de verhouding hoofd en hart gesteld tot een LAT-relatie: ze horen wel bij elkaar, **maar** wat losjes en ze hebben elk hun eigen bestaan. De kennis werd verzelfstandigd; ze was niet **meer** levend en ook niet **meer** betrokken op het leven. En de ervaring werd een zaak van het gevoel; ze werd oncontroleerbaar, waar ze in Zondag 7 nog een zekere objectiviteit kende.

De leer was op deze manier niet meer betrokken op het leven. Dan doe je er geen ervaring mee op. Is het dan een wonder, dat mensen er anders op zoek gaan naar echte beleving?

Door deze verschuiving van een bevende eenheid van hoofd en hart naar een LAT-relatie van die twee kwam er een zeker rationalisme in het orthodoxe geloof.

Vervolgens kregen we in de culturele ontwikkeling de Verlichting, die het kennen op eigen benen zette. En sinds die tijd is het nimmer meer echt goed gekomen tussen hoofd en hart.

De reactie van de gereformeerden op deze ontwikkeling was zwak. Alleen Kuyper en Bavinck deden een indrukwekkende poging om gereformeerd te theologiseren in een tijd die een doorwerking van de Verlichting liet zien. Vandaag is daar niet veel meer van over. In onze tijd lijkt het alsof God niet tegen de huidige cultuur op kan. En dat verlamt ons in hoge mate.

Evangelische hulp?

Kan de evangelische beweging ons in deze situatie helpen?

Zij is afkomstig uit de Angelsaksische wereld. In deze wereld is het geloof vooral gericht op de emotie. Dat spreekt ons daarom zo aan, omdat de verstarring van de LAT-relatie heeft geleid tot een geweldig

warmteverlies. Maar de evangelische beweging, die naar **meer** warmte zoekt, lost het probleem van hoofd en hart niet op. We moeten hoofd en hart niet scheiden. En we kunnen de Verlichting niet negeren, maar moeten haar overstijgen.

Ook evangelischen kunnen niet zonder denken en moeten zich confronteren met de moderne wetenschap. Tot nu toe is er bij evangelischen niet zoveel belangstelling voor de wetenschappelijke discussie. Ook is er **maar** geringe aandacht voor de cultuur. Den Hertog meent, dat deze dingen zich niet laten corrigeren zonder dat deangelische spiritualiteit tot in de kern geraakt wordt.

Onder beslag van het Woord

We moeten dus de vraag stellen: wat leeft er in onze cultuur? En vervolgens: wat zegt het Woord van God dat haaks staat op de cultuur? Dan gaat het er niet om hoe wij reageren. Maar het gaat om de vraag of het Woord weer beslag kan leggen op mensen. Dat wijst aan waar we vastzitten en vastlopen en breekt daar doorheen.

Het gaat dan om het doorzien van de dingen. Om profetie in de ware zin van het woord. Zien we dat God aan het werk is in de cultuur en dat Hij daarop betrokken is in zijn Woord?

Daarbij zijn verschillende punten van belang. In onze geloofsbeleving moet naast aandacht voor de heiliging ook plaats blijven voor de rechtvaardiging. Er moet ook ruimte zijn voor aanvechting, voor besef en belijdenis van concrete schuld, van radicale verdorvenheid. van een hunkeren naar een nieuw leven. Als daarvoor plaats is, kan ook het moderne levensgevoel in het vizier komen. Dan hebben we ook een goed woord voor de wereld. De gemeente moet daarnaast ook oog hebben voor het werken van God in de cultuur. God openbaart daar zijn toorn (Romeinen 1) en laat zijn Woord daar werken. Hij is

aanwezig in de geschiedenis. De omgang met het Woord is hoekiger dan we denken: het Woord brengt ook storing en de schepping zucht. En tenslotte: 'Omdat het Woord een 'buiten' is, waarop je leven is getrokken is, en dat Woord gestalte aanneemt in de geschiedenis, is ook de kijk op de kerk anders. Wie genoeg heeft aan de eigen ervaring, heeft de kerk slechts nodig om het gedeelde geloof te versterken en zo de geloofsbeleving bij zichzelf op gang te houden. Maar de kerk is toch ook en eerst de ruimte, waarbinnen God je brengt, het krachtenveld van zijn Geest. Het begint allemaal niet bij mij en bij mijn geloof, maar bij het Woord.'

Nieuwe spiritualiteit

Volgens Den Hertog zouden we moeten komen tot een nieuwe spiritualiteit. In deze spiritualiteit zouden we moeten luisteren naar de gereformeerde traditie waarbij we in rekening brengen wat de Evangelischen zeggen.

Voor de spiritualiteit die we vandaag nodig hebben, kunnen we vernieuwende impulsen vinden bij Calvijn. Voor hem is geloofskennis omgangskennis. Daarin komen Kennen en vertrouwen weer bij elkaar. Het moet ons gaan om levende kennis, zoals die in de Heidelbergse Catechismus zo existentieel naar voren komt. Daar komen wij worden tegen die wel iets zeggen en die je confronteren met het levende Woord van God. In zo'n nieuwe manier van omgaan met de belijdenis ziet Den Hertog heel veel en er lijkt hem veel voor te zeggen om heel gewoon **maar** hier te beginnen – met hoofd en hart.

Evangelische oppositie

De twee hoofdlezingen van Fahner over evangelicalisme als tijdverschijnsel en Den Hertog over de ontwikkelingen van de gereformeerde spiritualiteit werden gehouden vanuit reformatisch standpunt. Daarop reageerde dr.

P. van der Laan vervolgens kort vanuit een evangelische invalshoek. Hij was van mening dat **Fahner** te kort **door de bocht** gaat, als **hij** het evangelicalisme als tijdverschijnsel typeert. Volgens Van der Laan liggen de wortels van de evangelische beweging in de *Moderne Devotie* en de Doperse *geestesstroming* in de tijd van de Reformatie. Later zie je dit evangelische denken **ook** weer opduiken in de conventikels, bij het Reveil, de Vrij **Evangelischen** en Baptisten. Zo bezien is het **evangelicalisme** dus zeker geen tijdverschijnsel.

Is er dan vandaag geen aansluiting bij het **postmodernisme**? Het **evangelicalisme** zit er in bepaalde opzichten dicht tegenaan. De **Afro-Amerikaanse** invloed heeft tot gevolg, dat er veel aandacht is **voor** mensen van vlees en bloed. Cultureel-sociologisch zou je de **evangelische beweging** ook kunnen typeren als een *lekenbeweging*, die veel dichter bij het volk staat dan de kerken. Men wil niet **meer** een kerk **voor** het volk, maar een kerk **van** het volk. De mensen zijn er helemaal bij betrokken.

Anderzijds staat het evangelische denken juist haaks op de **postmoderniteit** en zijn vrijblijvendheid.

Van der Laan vindt, dat gereformeerden en evangelischen zich samen moeten buigen over de vragen die de voortgaande secularisatie ons stelt. Volgens hem hoeft **nadruk** op persoonlijke bekering en ervaring en emotionaliteit niet per definitie **een** gebrek **aan confessionaliteit** en historisch besef **mee** te brengen.

Wel moeten reformatorischen om een aantal **dingen** denken:

- * ze moeten hun Woordcultuur aanpassen aan de **beeldcultuur**
- * het gaat niet **alleen** om de letter, maar ook om de Geest
- * niet **alleen** de confessie, maar ook de ervaringen van mensen
- * niet **alleen** de Tien Geboden, maar ook de Bergrede.

Het zou onjuist zijn te menen, dat gereformeerden **denken** en **evangelischen voelen**. Evangelischen denken ook en **zoeken** ook **een** combinatie van hoofd en hart. Recente ontwikkelingen laten zien dat men in evangelische **kringen** onzeker is over de vraag hoe het verder moet. Er zijn er die overgaan naar de Oosters Orthodoxe Kerken. Van der Laan **riep** de **reformatorischen** op vooral niet evangelisch te worden, maar de **evangelischen te helpen met hun denken en de erfenis van de Reformatie in te brengen**.

In essentie **gaat** het om het eeuwige leven, het leven zoals God het heeft bedoeld. Daarvoor zouden gereformeerden en evangelischen moeten samenwerken, samen op de **ruïnes** van de afgebroken **kerken**. Ze zouden daarbij niet **alleen** moeten toetsen aan het Woord, maar **ook** aan de Heilige Geest. **Dan** zou de **kerk** weer profetisch durven spreken.

Onze generatie vraagt om een nieuwe **spiritualiteit**, maar die moet niet **alleen** geworteld zijn in de gereformeerde **vroomheid**, maar ook in de mystiek van de Katholieke en Oosters Orthodoxe **Kerk**, de **piëteit** van de **Evangelicalen** en de **Geesteskracht** van de **Charismatische Beweging**: een oecumene van **hoofd en hart**.

Zou zo door een **gezamenlijke** inspanning geen nieuwe **reformatie** (of *reformatie*?) mogelijk zijn?

Discussie

In de discussie kwam de vraag op of er een verschil is in de wijze van **Bijbellezen**. Het lijkt er soms op, dat evangelischen dat meer doen vanuit hun gevoel en de vraag stellen naar de betekenis van het gelezene voor hen persoonlijk, terwijl **gereformeerden** meer met hun verstand naar de Bijbel toegaan en de vraag stellen wat GW daar wil **zeggen**.

Het zou zo moeten zijn, dat je je als **mens** compléet betrokken voelt bij het Woord en daardoor ook als compleet mens aangesproken wordt: je krijgt dan een levend hart

en nieuwe ogen.

Een tweede belangrijk punt was, dat het persoonlijke en de waarheid beide tot hun recht **moeten komen**, omdat je anders het gevaar loopt te vervallen in de opvatting & t ieder zijn eigen waarheid heeft en dat je daar niet bovenuit kunt komen (een **waarheids-subjectivisme**).

Past bevindelijkheid niet **meer** bij de moderne tijd? Wordt de **omgang** met **God** bedreigd door veruiterlijking, zodat de wereld de gereformeerden alsnog klein krijgt, **omdat** de champagne van het geaccepteerd **worden** en meedoen voor hen **meér** gaat betekenen dan hun overtuiging?

Tot **zover** een verslag van dit boeiende congres in 'bevindelijk-gereformeerde' **kring**, waarvan het onderwerp bepaald ook niet **ver** van ons bed staat. Volgende **week** wil **ik** op de aangesneden vragen nader ingaan en ook onszelf daarin **betrekken**.

M

meditatief

Een rund kent zijn eigenaar en een ezel de krib van zijn meester, maar Israël heeft geen begrip, mijn volk geen inzicht. Jes. 1 : 3

'Levende kerststal'

Rond kerst kun je bij 'ons' in Brabant in allerhande steden en dorpen terecht om een levende kerststal te bewonderen.

Echte mensen beelden Jozef, Maria, herders en wijzen uit.

Maar het tafereel is pas echt af als ook levende have, zo van (kinder)-boerderij, de stal **bevolkt**.

Veel mensen komen kijken naar dit spektakel, dat soms **vóór**, soms in de Rooms-katholieke kerken geboden wordt.

Onmisbaar blijken bij zo'n opstelling te zijn **een os** (meestal **een koe**) en een **ezel**.

Maar waar komen beide dieren vandaan?

Niet uit Lukas 2!

Daar **is geen dier** te bekennen, behalve **een kudde schapen die de herders**, gezien hun haast (Luk. 2 : 16), vast **achtergelaten zullen** hebben.

Binnengeslopen

Al in de **vierde** eeuw na Christus zie je os en ezel verschijnen in de stal op **voorstellingen**.

Maar in het Bijbelverhaal komen ze dus **helemaal** niet voor.

Ze zijn dan ook **wat** oneigenlijk naar binnen geslopen.

Als beeldende vertellers.

Als symbolen die een andere **bodsch**ap in **verband** moesten brengen met de geboorte van Christus.

Een boodschap **nl.** uit de profetieën van Jesaja (Jes. 1 : 3).

Jesaja noemt de os en de ezel met ere als het gaat om hun loyaliteit aan hun baas.

Maar schrijnend genoeg zetten de

dieren Gods volk op ruime achterstand als het gaat om **Juda's** trouw en afhankelijkheid t.o.v. zijn 'Baas'; de **HERE** God. Want daar komt bij **Juda** niets van **terecht**.

'Een os kent zijn eigenaar, een **ezel** de krib **van** zijn meester; maar **Israël** heeft nergens weet van; **mijn** volk heeft geen begrip.'

Krib

Maar hoe kom je er nou op om deze tekst te verbinden **aan** het kerstevangelie.

Hoe zijn de twee dieren de stal binnengeslopen?

Waarschijnlijk door de draaieur **van de krib**.

Want die wordt in Jesaja 1 immers **ook** genoemd.

Dat is de spil waarom het draait. Men heeft vast via de door Jesaja genoemde **voerbak** de **link** gelegd met de **kerstboodschap**.

De **kribbe** **waarin** Jezus werd gelegd riep de associatie op met de **krib** uit Jesaja 1.

Maar **van** een echt verband is bepaald **geen sprake**.

Os en ezel horen niet thuis in de kerststal.

Èn-èn

Je **hoort** tegenwoordig veel over **èn-èn-oplossingen**.

In de politiek en in het maatschappelijke leven.

'En de **infra-struc**tuur uitbreiden en het milieu sparen.'

Zo kies **ik hier** ook voor een soort **èn-èn-oplossing**.

Èn de os en de ezel de **stal** uit, omdat ze er niet horen; **èn** ze laten staan omdat ze ons bij kerst toch **wat te** vertellen hebben.

Geen inzicht

De os en de ezel moesten in Jesa-

ja's tijd tot **beschamend** voorbeeld dienen met hun dierlijke **trouw** en afhankelijkheid ten opzichte van hun meester.

Want Israël, Gods eigen volk, was zijn eigen Eigenaar vergeten.

De 'kroon' van de schepping moest het op dit punt afleggen tegen zeer **eenvoudige** dieren.

Maar in Jezus' tijd bleek precies hetzelfde.

Israël **kreeg** de Messias op **een** presenteerblaadje, maar het kende Hem niet.

Slechts uitschot – de herders – en de wetenschap van **ver** – wijzen uit het **Oosten** – knielden **met** eerbied voor **Hem** **neer**.

Maar **waar was** het volk?

Priesters wezen onbesnedenen de **weg** naar **Betlehem**.

Maar ze **kwamen** zelf **niet** in beweging; niet tot aanbidding.

Leraars in **Israël**, zonder inzicht.

Hoe zal ik U ontvangen?

De **stal stieken** binnengesmokkeld **kijken** ze ons aan; de os en de **ezel**. Trouwhartig **en** toegewijd aan hun baas.

Alsof ze zeggen; **hoe** heb jij je **Heer** ontvangen.

Vier je een moment feest in december of ben je je **Heer** en **Koning** levenslang toegewijd.

Ken je **zijn** sterm.

Luister je ernaar.

Is zijn wil wet voor je.

Laat het maar zien, je afhankelijkheid, je afhankelijkheid aan Hem, je Meester.

Weet de krib te vinden, de Bijbel met voedsel voor elke dag.

En het levende gesprek met Vader in Jezus' naam.

Elke dag.

Wees close met je Baas als de **os en de ezel**.

VLUCHTGEDRAG OF GEESTDRIFT?

W.H. de Groot

W wandelen met God

Vluchtgedrag

Totaal afgesloten van de wereld zit hij daar. Verdwaasd. Geconcentreerd op slechts één ding. Langzaam stroopt hij zijn mouw op. Het lijkt haast een ritueel. Hij **strekt** zijn **arm** en balt **zijn** vuist. De doek, die hij altijd om zijn hals draagt, bindt hij stevig om zijn bovenarm. Blauwe aderen zwellen op. Feilloos vindt de naald **één** van die aderen. Hij spuit de vieze **rotzooi** langzaam in zijn lichaam. En dan, **extase**. De wereld om hem heen bestaat even niet meer. **Voor** even geen **rauwe** werkelijkheid. Voor even geen problemen. Hij gaat helemaal op in zichzelf. **Volkomen** high. Voor **even** in **sen** roes. Je ziet het aan zijn gezicht.

Geestdrift

Totaal afgesloten van de wereld zit zij daar. Gewijd. Geconcentreerd slechts op één ding. Langzaam sluit zij haar ogen. Het lijkt haast een ritueel. Ze vouwt haar handen en knijpt ze stevig in **elkaar**. De Bijbel, die ze altijd in haar tas heeft, ligt voor haar. Langzaam prevelt ze voor zichzelf woorden. En ze voelt hoe de Geest baar vervult. Opeens ziet ze er weer een gat in. Ziet ze **weer**, welke **weg** van haar gevraagd wordt. Ze **weet** heus wel, dat de **wereld** om **haar** heen **niet** is verdwenen. En dat de problemen van haar leven niet **zomaar** opgelost zijn. Maar toch: rust. Ze gaat op in het gebed. Helemaal op in God. En ze vindt vrede. Je ziet het aan **haar** gezicht.

Vluchtgedrag of Geestdrift?

Als je oppervlakkig zou kijken naar deze twee jonge **mensen**. Dan **zou** je geen verschil zien. De situaties schijnen nagenoeg **aan elkaar** ge-

lijk. Je kunt ze ook bijna met dezelfde woorden benoemen. Maar er is totaal verschil. Schijn bedriegt. Als je goed kijkt, is het 'geheel anders'. Want waar de **één** vluchtgedrag vertoont, daar sluit de ander de ogen juist niet voor **deze** wereld en **alles** wat er speelt.

En toch lijkt het **soms** sterk op elkaar. Let **bijvoorbeeld eens** op David. Als de ark gehaald **wordt** uit Gat, 'Eindelijk komt de ark waar hij **hoort**. Jeruzalem. En David gaat daar, populair gezegd, helemaal van uit zijn dak. Dolblij is hij en dat is te merken. Hij danst en **springt** uit alle macht voor de ark uit. Uit **vreugde** voor zijn God. Heilige **vreugde**, **geïnspireerd** door de Geest.

Maar als je oppervlakkig zou **kijken**? Op her eerste gezicht. Als je de koning daar zo zou zien huppelen en springen? Dan zou je **denken**: 'die David **heeft** hem behoorlijk om. Die is dronken. Teveel geestrijk vocht'. Echter, niets is minder **waar**. Schijn **bedriegt**. Geen vluchtgedrag, maar Geestdrift. Door de Geest gedreven, betekent dat.

Vluchtgedrag

Paulus **schrijft** ergens: 'Bedrinkt u niet aan wijn, maar wees vol van de **Geest**'.² Het mooie van deze tegenstelling van Paulus zit hem daarin, dat het uiterlijk soms wel hetzelfde lijkt. Maar dat juist het contrast niet groter kan. En alleen als je goed oplet zie je dat.

Iemand, die vol is van het geestrijk vocht, daarvan is een kenmerk vaak, dat diegene gaat zingen. Hij lalt liedjes zonder inhoud. Woorden, die hem **zomaar** in de mond komen. Hij **trekt** zich van niemand **wat** aan.

Geestdrift

Iemand, die vol is van de Geest, zingt ook. Maar dan niet inhoudloos lallend. Misschien zijn het wel woorden, die je zomaar voor de **mond** komen. Omdat je ze **vroeger** geleerd hebt op school. **Maar** de inhoud is onnoemelijk rijk. 'Psalmen, gezangen en geestelijke liederen', **schrijft** Paulus.' Die mogen je **mond** vullen. Dat is nog eens wat anders dan **een** inhoudloze popsong.

Vluchtgedrag

Vluchtgedrag zie je overal om je heen. Kortstondige pleziertjes. 'Laten **we** eten, drinken en vrolijk zijn, **want** morgen sterven **we**'. Vluchten in **drugs** en daar je **kick** halen. Je onderdompelen in harde house en laat je vragen maar overschreeuwen. Je neemt **XTC** om tiet vol te houden. Je drinkt veel of nog meer. Je vlucht in sex. Liefst zo veel en **gevarieerd** mogelijk. Je vlucht in de schijnwereld van de **televisie**. Vooral vrolijk blijven **kijken**.

Of je vlucht in je werk. **Ook dat** kan een vlucht zijn! Hard werken om **vooral maar** niet te hoeven nadenken. Niet mee te denken over problemen. Ja, **op** je werk wel. En daar **kan ook** heel wat aan de hand zijn. Maar ook dat kan je vluchtgedrag **weer** versterken. Al je aandacht **wordt** al opgeëist. **En** dat is **eigenlijk** best lekker. En de echte vragen **komen** niet **aan bod**. **Ja**, **vroeg** of **laat** natuurlijk wel. Het Liefst laat. Voor je uit schuiven waar het om gaat in je leven, Voor **bijleven** aan waar het om gaat in je gezin. Je kan het door hard werken zomaar uit je leven bannen, **zoals** velen ontdekt hebben.

Se kan **ook** vluchten in veel praten. Babbelonië. Holle vaten die hard klinken. Vlotte babbels die weinig om het lijf hebben. **Veel** praten om je masker hoog te houden. De ander zou maar eens echte vragen kunnen **gaan** stellen. Je zou maar moeten Luisteren naar een ander, die echt iets belangrijks te melden heeft. Dat moet je voor zijn!

Geestdrift

Enthousiasme. Gegrepen door de Geest. Niet leven met het oog op je geluk hier en nu alleen. Niet kortstondig. Nee. Leven **met** eeuwigheidswaarde. Je ogen niet sluiten voor de **grote** vragen. **Maar** geleid door de Geest je **weg** daarin vinden. Met de **Bijbel** open. Met gesloten ogen maar met open vizier. **Met** gevouwen handen die je uit de mouwen wilt steken. Zonder maskers. Zonder **verbergingsstakieken**. God **vraagt** van ons, dat we niet vluchten. Ons niet verbergen voor het echte leven. Hoe verleidelijk dat **soms** ook is. Je kunt je vragen niet **voor** eeuwig laten overschreeuwen. Je kunt niet voor altijd eroverheen babbelen. Je kunt niet altijd gedachtenloos je overgeven **aan** de roes. Schijn bedriegt. De boog **kan** niet altijd ontspannen zijn.

Geestdrift of vluchtgedrag?

De grote **vraag** is natuurlijk, hoe dat in jouw leven zich vertaalt. Vol zijn van de Geest is net zo goed te merken als **vol** zijn van drank. Zijn wij Geestdriftig? Gedreven door de Geest? Of vluchten we? Opgejaagd door grote vragen, die we eigenlijk niet onder ogen **durven** zien? Vooral niet achterom **kijken**. Voor je uit schuivend **wat** echt belangrijk is. Dat kan niet voor eeuwig. Eens moeten de maskers af. Eens moet je 'met de billen bloot'. Zijn we op de vlucht? Of juist Geestdriftig? **Hoe** leven wij? Er wordt op je gelet! Vluchten kan niet meer.

KLEINE KERKGESCHIEDENIS VAN NOORD- AMERIKA

Wie op zoek is naar een beknopt overzicht van de boeiende geschiedenis van bijv. de **Puriteinen** en andere dissenters in (vooral) de Nieuwe Wereld tot 1776, kan zich nu het boekje van prof. dr. M. te Velde aanschaffen dat de hoofdlijnen van deze kerkgeschiedenis goed weergeeft. Ik heb de indruk dat de beperking tot het jaar 1776 (USA onafhankelijk) betekent, dat er wellicht nog een **boekje** komt dat de kerkgeschiedenis van de USA daarna beschrijft. Mocht dat zo zijn dan heb ik wel een kleine wens. Maar eerst iets over het boekje dat **nu** voor ons ligt.

Ter inleiding **schetst** Te Velde de omstandigheden die ertoe hebben geleid dat na 1600 uit het **intolerant wordende** Anglicaanse Engeland verschillende dissenters een uitweg **zochten** die tenslotte leidde naar Amerika, **toen** nog een koloniaal gebied dat deels onder Engels gezag **stond**. Het **kaartje** dat die **gebieden** aangeeft op blz. 7 is wel wat klein en dus voor velen onleesbaar uitgevallen.

Na deze inleiding krijgen we een **beeld** geschetst van de ware puriteinen, die met al **hun** kritiek op de staatskerk formeel lid bleven van de staatskerk, maar in eigen dorp of stad een aparte congregatie vormden met veelal ook weer eigenaardige accenten. Die bleven **van** kracht, ja werden misschien juist nog wel heviger beleefd na de emigratie.

Prof. Te Velde schetst vervolgens hoe pluraal de groep godsdienstige dissenters is geweest. Je zou bijna **denken** dat 'eenheid van belijden' teveel gevraagd was van deze **tame-lijk** individualistisch ingestelde emigranten. De denkbare binding aan **bepaalde** 'formulieren **van eenheid**' blijft in feite een vrome wens. Al is er wel vaak sprake **van** een vasthouden aan de reformatorische fundamente **van** belijden. De verdeeldheid heeft natuurlijk ook te

B boekbespreking

maken met de zo totaal verschillende lokale achtergronden van deze pioniers.

Het vierde hoofdstuk gaat in op de 'Great Awakening' van mannen als Jonathan Edwards en George Whitefield, waarin **zowel** **arminiaanse** als **orthodox-calvinistische** elementen voorkwamen.

Het **boekje** is geschreven vanuit een diep gevoel van verwantschap met de dominant aanwezige protestanten (meest calvinisten) in Amerika. Uit een schema op blz. 36 blijkt hoe weinig **rooms-katholieken** in de Nieuwe Wereld **waren** gaan wonen: ze maakten in 1780 net 2 % uit van de totale bevolking. De grootste groepen waren congregationalistisch en **presbyteriaans** (resp. 27,4 en 18,1%), in het overzicht van 'andere denominaties' (blz. 37) **mis** ik de vermelding van de doopsgezinde **Amish**.

Over het geheel genomen is het boekje meer een naslagwerkje dan **een** echt leesboek. Voor velen die voor het eerst in dit gedeelte van de kerkgeschiedenis duiken staan er wel erg veel onbekende namen en begrippen in. Daarom spreek ik voor een mogelijk vervolg (of een herdruk) de wens uit dat er iets meer kenmerkende theologische teksten worden opgenomen. Nu **krijg** je eigenlijk een vluchtige 'sight-seeing' over **alle** religieuze **groepen** in Amerika zonder echt een moment van dieper gaande kennismaking.

Intussen is met dit boekje de routebeschrijving naar de kerken in de Nieuwe Wereld binnen handbereik gekomen. De beknopte literatuurlijst zet de deur open naar verdere verdieping en uitbreiding **van** onze belangstelling. Zeker aanbevolen!

N.a.v.: M. te Velde, *Puriteins, pluraal en opgewekt. Hoofdlijnen uit de kerkgeschiedenis van koloniaal Noord-Amerika (1607-1776)*, Uitg. Willern de Zwijgerstichting, Apeldoorn 1996. ISBN 90-724-62-20-3. Geïllustreerd, omvang 55 blz., prijs f 9,50.

¹ 2 Samuël 6.

² Efeze 5 : 18.

³ Efeze 5 : 19 en Colossenzen 3 : 16.

Achtergronden

In het Liedboek van de Kerken staat de vertolking van Ef. 3 : 14-21 door Jan Wit op de prachtige melodie van Psalm 56:

*Dan zullen wij met alle heiligen saam,
in 't morgenlicht op hoge tinnen staan,
en hoogte en diepte, lengte en breedte
van Gods heil doormeten mogen (Gez. 95 : 3).*

*Bij het licht van deze woorden (Ef. 3 : 18) heb ik mij
afgevraagd wat de kerk in Nederland als ge-
meenschap van heiligen van de geloofsgenoten
van Sumba kan leren. Ik heb huwelijk en het gezin
voor ogen. Dat is een terrein waar het heel sterk
aan komt op leven uit het geloof. Zegt de apostel
ons niet dat wij moeten trouwen 'in de Here'?
(1 Kor. 7 : 39)*

Niet individualistisch: daarom niet samenwonen

Toen wij in het vorige artikel letten op de bezwaren die vanuit christelijke motieven ingebracht kunnen worden tegen een vorm van ongehuwd samenwonen op Sumba, kken wij met het gereformeerde huwelijksformulier en Gen. 2 : 24 kritisch naar een patriarchale samenleving waar de zelfstandige plaats van het jonge gezin in gedrang komt. Laten we nu ook kritisch kijken naar een andere kant: naar het ongehuwd samenwonen dat in het westen zo 'in' is. Dit is strikt individualistisch van aard, het gaat om een afspraak tussen twee mensen, hooguit bij een notaris vastgelegd. Maar familie en samenleving blijven buiten beeld. En dat is in strijd

met Gen. 2. Daar gaat het over de man en zijn vrouw, en over een duidelijk moment waarop hun samenleven als m m en vrouw begint: namelijk als zij vader en moeder verlaten. Trouw aan zijn ouders staat voor de man niet meer op de eerste plaats, daarvoor is de trouw aan zijn echtgenote gekomen. Christenen geloven dat hun God getuige is geweest (Mal. 2 : 14) toen hun relatie wettig werd gem&. Dat gebeurde in de geschiedenis aanvankelijk voor het forum van de families en later voor het forum van de overheid. Het is onbijbels wanneer man en vrouw zich gedragen alsof zij alleen in de wereld leven en hun verbintenis slechts hen beiden aangaat. Ieder een heeft van God een plaats gekre-

gen in een samenleving. God is getuige van trouwbeloften die man en vrouw elkaar doen, en tegelijk doen zij beloften aan God die hen samen bracht. Deze beloften hebben ook hun betekenis in de samenleving, die eveneens een schepping van Hem is. Die samenleving moet via haar regels en gezagsinstanties het huwelijk beschermen, en in de samenleving worden de rechten op kinderen vastgelegd en wordt het erfrecht geregeld.

Het westen kan hierin van stammensamenlevingen leren, omdat zij veelal nog werkelijk een samenleving vormen en niet uit een optelsom van individuen bestaan. Christenen in zulke samenlevingen begrijpen op dit punt vaak de Bijbel beter.

Geen gemengd huwelijk

In stammensamenlevingen moet de kerk vaak een heftige strijd voeren tegen het 'gemengde huwelijk' tussen een gelovige en ongelovige. Want zulke samenlevingen hebben zo hun eigen regels voor huwelijkskeuze. Als eeuwenlang heeft vast gelegen dat familie A zijn bruiden zal zoeken bij familie B, komt hierin een breuk als in deze families sommigen christen worden en anderen niet. Daar hebt u het probleem, wat moet dan prioriteit krijgen? De Bijbel is duidelijk: de geloofskeuze gaat boven alles (Mal. 2 : 11, 2 Kor. 6 : 14).

Het 'gemengd huwelijk' is geen sociologische categorie, dus niet een soort voorkeuruwelijk. Zo wordt het in de culturele antropologie wel omschreven, als een vorm van de zogenaamde endogamie, d.w.z. dat de huwelijkspartner gezocht wordt binnen de eigen groep. Het gaat

hier echter om ongelijksoortige grootheden. Endogamie kwam en komt in het Midden-Oosten veel **voor**, in de zin dat **men** trouwt **binnen** de **stam**. Andere volken, de **Sumbanezen b.v.**, kennen **exogamie**: zij **trouwen** met iemand van buiten de **stam** (clan). Bij endogamie is het vaak de bedoeling **versnippering van** familiebezit te voorkomen en bij exogamie wil men tussen de clans onderling bondgenootschappen sluiten via huwelijks-politiek. Het religieus gemengde **huwelijk** is van andere aard. Voor een christen komt de **familienaam** niet **boven** alles te staan, maar het **Koninkrijk** van God.

De aartsvaders zochten voor hun **zonen** vrouwen uit, van wie verwacht mocht worden dat ze God zouden dienen. Dat kwam ook wel overeen met de toen geldende regel van endogamie, maar de voornaamste reden was het geloof, dat er in Paddan-Aram wel **was** en in Kanaän niet (**Gen. 24 : 1-8**).

Keuze van een gelovige **partner** gaat ook boven standsverschil uit. Huwelijk binnen de **stand** is naast het huwelijk met iemand uit de voorgeschreven clan het **tweede** criterium in de Sumbanese cultuur. Binnen een clan zijn er namelijk verschillende standen: de adel, de vrije mensen, de slaven. De **Waditionele keuze van een vrouw** uit een voorgeschreven stam en uit dezelfde stand draagt **ertoe** bij dat het huwelijk **weinig** spanningen kent, noch onderling tussen de twee **partners**, noch **tussen & twee** families. Maar het dienen van de Here gaat bij de christen boven alles. Eensgezindheid in geloof en liefde voor **elkaar** zijn voor hen fundamenteel, en niet meer de sociale geschiktheid. Dit verplicht de **jonge** christenen ertoe dat zij op hun weg naar het huwelijk meer dan gewoonte is **binnen** een **stammensamenleving** de tijd **zullen** nemen om naar **elkaar** toe te groeien. Want als ondersteuning van familie en **samenleving** **wegvalt** moet daar iets anders **voor** in de plaats komen. Het gaat niet automatisch goed als je gelooft. En

zo'n gedegen **voorbereiding** op het **huwelijk**, in geloof en in in liefde voor elkaar, is **ook** zeker in het westen, waar geen **stammensamenlevingen** zijn, pure **noodzaak**

Het kwaad van de incest

Stammensamenlevingen kennen lijsten met verboden **huwelijken**. Zij vormen eigenlijk de negatieve zijde van de regels van **voorkeurhuwelijken**. Die lijsten verschillen onderling nogal sterk, **afhankelijk** van de plaatselijke cultuur en voorkeursregels. **Een** heel groot verschil is b.v. dat tussen endogamie en exogamie. Zulke voorschriften worden 'incestregels' genoemd. Het is een verschijnsel om over na te denken, zeker **ook** door ons in het individualistische westen. De **volken** hebben kennelijk begrepen dat **sexualiteit** een groot goed is dat door regels moet worden beschermd. De zeer open **cultuur** van het westen **kan** hiervan leren.

De lijsten uit **Lev. 18,20** zijn ten **onrechte** wel eens **opgevat** als zulke **incestregels**, alsof ze zouden aangeven met wie je niet mag **trouwen**. Het woord 'incest' kent echter **ook** nog een andere **betekenis**: een **sexueel** vergrijp aan een familielid of huisgenoot. In die **betekenis** gebruiken wij het. Hoe **vaak** worden we niet opgeschrikt door berichten over **zulke** incest. En die betekenis heeft het ook in **Lev. 18,20**. In die hoofdstukken wordt gewaarschuwd tegen het **kwaad** dat **ook** nu nog zo vaak voorkomt, ook onder christenen.

Over de wetten van Leviticus ligt een lokale kleur. Het geeft het beeld van Israël in de **woestijn**, waar de grootfamilies in het tentenkamp dicht bij elkaar woonden. Er worden tal van situaties opgesomd waarin men zich aan elkaar zou kunnen vergrijpen. Tussen al degenen die hier worden **genoemd** dreigt het gevaar van **incest**, omdat men zo nauw met **elkaar** omgaat.

De ouderplicht

Toen Abrahams knecht **een** bruid voor **Isaäk** kwam zoeken in Pad-

dan-Aram (**Gen. 24**), nam hij veel geschenken mee, **o.a.** voor de eventuele bruid (**Rebekka**) maar ook voor haar broer (Laban) en grootmoeder (Milka). Deze figuren blijken bij het huwelijk een belangrijke rol te spelen, en ook naar de bruid zelf wordt geluisterd. In de patriarchale samenleving werd de **vrouw** gelukkig niet altijd als ondergeschikt beschouwd.

Dat gebeurt wel in de geschiedenis die in **Genesis 31** beschreven staat, waarin Laban zijn dochters slecht behandelt bij de huwelijksluiting en ook daarna. Hij geeft aan **zijn** dochters niet het deel van de voorhen betaalde **bruidsprijs**, dat hen **toekomt**.

Gen. 24 en **Gen. 31** vertellen ons iets over huwelijken in bijbelse tijden, en **zeggen** dat daarbij betalingen voorkwamen. Dat is een **belangrijk** argument om ook nu in Aziatische en **Afrikaanse** kerken de betalingen niet zonder meer te verbieden. Bovendien wordt uit **Gen. 31** duidelijk dat **men toen** een **betaling** prefereerde, die aan de bruid ten goede kwam. De bruidegom betaalde aan de aanstaande **schoonvader**, en die zorgde dat **de gift** bij **zijn** dochter kwam. In de Bijbel heet die gift **mohar** en met een antropologische **tem** zou je die de 'indirecte bruidsgift' kunnen noemen. **Een** bruidsgift wordt door de **vader** aan de dochter meegegeven, een indirecte **bruidsgift** is eerst door de a.s. bruidegom aangeleverd.

Zo'n **gift** doet recht aan **Gen. 2 : 24**. Kinderen verlaten bij het huwelijk het **ouderlijk** huis, en iedereen weet dus dat zij een paar gaan **vormen**. Maar de ouders helpen de kinderen wel op **weg**. Het wordt Laban **kwa**lijk genomen dat **hij** dit niet doet. Nu voelen Sumbanese christenen niet zo veel voor geschenken die **voor** het jonge paar bestemd zijn. Zij leven in een van oudsher **exogame** samenleving en vinden dat de betalingen nodig zijn om de families aan elkaar te verbinden. In het **Midden-Oosten**, met veel endogamie, is juist het publieke begin van

het huwelijk zo nodig om de kinderen uit de **kring** van het **ouderlijk huis los** te maken. Het is **belangrijk** dat er niet rancuneus afscheid genomen wordt, en een **goede gift** wordt meegegeven om de eigen plaats van het **jonge** paar te markeren.

We gaan in Nederland geen **bruidsprijs** introduceren, en ook niet een prestigieuze bruidsgift, zoals hier vroeger bij de **rijke** mensen de **gewoonte** was. **Maar** waar het ons als christenen om moet gaan, is dat de **ouders hun kinderen op weg helpen** een zelfstandig, christelijk gezin te zijn.

Een onderzoek naar de **waardering van de Sumbanese bruidsprijs** opent **onze ogen voor** dit bijbelse gegeven van de steun **van de ouders aan de kinderen**. Beter ze tijdig en verstandig **op weg helpen**, dan de kinderen lang in schulden laten zitten.

Onze overheid treedt **terug** in haar zorg, maar dat **behoeft** ons niet **onwelgevallig** te zijn.

Het gevoel **van** familiale verantwoordelijkheid, bij **stammensamenlevingen** zo sterk aanwezig, mag bij **ons** wel **weer** iets groeien.

De weg naar het huwelijk

De huwelijksregelingen beginnen in de Sumbanese maatschappij formeel op het moment dat de ouders **van de bruidegom het huwelijksaanzoek** voor hun **zoon** aan de ouders van de bruid voorleggen. We zouden kunnen **zeggen** dat dan een **periode** van ondertrouw begint, die we **ook** uit de bijbel **kennen**.

De periode van **ondertrouw** (verloving) **was** in het bijbelse Israël heel belangrijk. Verloofde mensen golden als reeds getrouwd. Dat blijkt uit de wetten van Ex. 22 : 15, Deut. 20 : 7 en 22 : 23 en uit de geschiedenis van Jozef en Maria in Matt. 1. Bij de ondertrouw werd **vaak** de **mohar** al **betaald**. Het huwelijk kwam in Israël trapsgewijze tot stand. Veel gesloten **stammensamenlevingen**, die ook zo'n proces kennen, **staan** hier dicht bij de gebruiken die **we** in de bijbel tegen-

komen, dan wij.

Als een **huwelijk zo** trapsgewijs tot stand komt, garandeert dit op zichzelf nog niet dat alles **zuiver** verloopt. Er kan een dubbele moraal optreden, als officieel de voorbereidingen via de families verlopen, maar ondertussen de **jongen** en het meisje al samenwonen. **Soms lijkt het erop dat de ouders graag** het bewijs geleverd willen zien, dat het meisje zwanger kan worden. Dit hangt er mee samen dat grootouders zo graag kleinkinderen willen ontvangen voor de continuering van de **familienaam**, maar het is onchristelijk. **Het kwaad van de voorouderverering** ligt hier op de loer: als men gestorven is wil men graag door het nageslacht op aarde worden vereerd. Wij kennen helaas het andere kwaad: wel **een** huwelijk sluiten maar geen **kinderen** willen ontvangen.

In het algemeen gesproken is het goed dat de **kerk**, op grond van bijbelse gegevens, en wijs geworden door de ervaring van veel culturen, een fase van **ondertrouw/verloving** blijft stimuleren. In die periode kunnen de jongen en het meisje zich **geestelijk** op het **huwelijk** voorbereiden en **elkaar** de vraag stellen of elk **van** beiden het huwelijk ziet als een verbond dat ondergeschikt is aan het verbond dat God met de **mens** gesloten **heeft**. Soms is het **een** lange weg om tot deze overtuiging te **komen**. Soms zal ook een verkering of verloving **verbroken** worden, omdat er geen geestelijke **groei** is.

Bij verloving is het voor de families en voor de samenlevingen **duidelijke zaak**, dat twee jonge **mensen op weg zijn** naar een **huwelijk**. Het **betekent echter** niet dat de verkering en/of verloving de tijd is voor een 'proefhuwelijk'. De relatie kan immers nog weer **beëindigd** worden, het verbond **voor** het leven is nog niet definitief aangegaan. Daarom **moeten** de jongen en het meisje niet doen alsof dit al **wel** zo is. Seksuele omgang in **verkerings**-tijd **kan** bovendien een verandering gaan **vormen** voor een nieuwe

relatie, als de eerste verbroken is. Ouders en **kerk** zijn geroepen tot **een** open **bespreken** van seksualiteit en **huwelijksvragen**. Daarin gaat de bijbel ons voor. De **stammensamenlevingen** hebben dit onderwijs geritualiseerd, en daarbij werd de vruchtbaarheid vaak vergoddelijkt. Hoe **onjuist** het laatste ook is, seksualiteit en vruchtbaarheid horen **wel** bijeen. **Ook dat moet worden** verteld, en deze levenswijsheid, op **heel** de aarde bekend, mag niet **verdrongen worden noch door een** N.V.S.H. of **Rutgersstichting** worden afgenomen.

DVN-Nieuws ontvangen?
Dan ook een accept-giro!

Wilt u die gebruiken voor het overmaken van een gift?
Uw verre naasten kunnen er niet zonder!

De Verre Naasten

Postbank 566557, Zwolle

WELKOM WELKOM KONING JEZUS

(Intocht in Jeruzalem)

Welkom, welkom,
koning Jezus, vredelievend op een ezel.
Kom, wij leggen mantels neer
als een looper voor de Heer:
Hosanna Hosanna,
gezegend is Hij
die komt in de naam van de Heer.

Lang verwacht is koning Jezus,
door de mensen hoog geprezen,
maar al zweeg heel Israël,
dan nog riepen stenen wel:
Hosanna Hosanna
gezegend is Hij
die komt in de naam van de Heer.

Ongewenst is koning Jezus,
door de mensen afgewezen;
hoor, de tranen in zijn stem
Hagen om Jeruzalem:
O dochter van Sion
begrijp toch vandaag
dat God jou genadig wil zijn.

Welkom welkom, koning Jezus.
laat uw vrede ons genezen.
Bij de intocht van uw woord
is ons hart een open poort.
Hosanna Hosanna,
gezegend is Hij
die komt in de naam van de Heer.

W.v.

Wel-kom, welkom, koning Je-zus
vre-de-lie-vend op een e-zel.
Kom, wij leggen mantels n w
als een lo-per voor de Heer :
Ho-san-na Ho-san-na
ge-ze-gend is Hij
die komt in de naam van de Heer.

Tekst: Ria Borkent - Muziek: Willem Vogel
Kinderlied bij Matth. 21: 1-10, Marc. 11: 1-10,
Luc. 19: 29-40, Joh. 12: 12-19.

Handwritten musical score for the instrumental part of the song, consisting of three staves in G major, 2/2 time.

GELOOF EN GESCHIEDENIS: UITZIEN NAAR DE ZIN!

H. Veldman

B boekbespreking

Twee boeken bieden ons een **reeks** uiteenzettingen over de immer **boeiende** vraag naar 'de zin der geschiedenis'. Het **eerste** werd uitgegeven nadat de tien auteurs hun teksten hadden **uitgesproken** voor de microfoon van de Evangelische Omroep. Het **tweede** werk is van **één** schrijver, dr. **Roel Kuiper**, de onlangs afgetreden voorzitter van de Vereniging van Christen-Historici. Een **korte** impressie van elk van deze werken.

1. In de E.O.-bundel geven zowel historici als theologen **hun** visie op de vraag naar de aard en zin van de geschiedenis. Ze doen dat op heldere wijze, ontwijken niet **de** moderne vragen en geven een bijbels antwoord. Het eerste hoofdstuk is van A. Th. van **Deursen** die het probleem **aan** de orde stelt van onze verbondenheid met het verleden. Selecteren **we** niet vaak het een en **ander** **weg**, bewust of onbewust? En dat terwijl we in de kerk een **geloofsband** hebben met **de kerk** van **alle** tijden en plaatsen...

Ds. F. van Deursen biedt een interessante beschouwing over de Thora als **verklaringsmodel** voor Israëls geschiedenis. Belofte van zegen, dreiging van vloek zijn werkelijkheden geworden in het O.T.: verbondscausaliteit. De **vraag** die blijft liggen is deze: hoe werkt deze verbondswet t.a.v. de hele schepping? Nadat Van Deursen ook het derde hoofdstuk voor zijn rekening neemt (o.a. **over de vraag** van het doorgronden van de geschiedenis), geeft A. Noordegraaf een beschouwing weg over de **secure** bijbelschrijver Lucas: Van **Bethlehem** naar **Rome**. **Heilsgeschiedenis** bepaalt de wereldgeschiedenis, is zijn concluderende stelling. Noordegraaf gaat in zijn tweede lezing in

op de tijd tussen vervullingen vol-einding(**tussen** D-day en V-day) en doet **een oproep** tot **waakzaamheid** met het **oog** op **de grote dag van Christus**.

J. van Oort bespreekt **Augustinus** en zijn visie op geloof en geschiedenis, vanuit het boek **De Stad van God**. **Hij** doet dat in confrontatie met Oswald **Spengler**, de man van de ondergang van het avondland, die **vanwege die ondergangsgedachte ook** ophield te **zoeken** naar **zin** en doel van de geschiedenis. Henk Hagoort ziet in zijn bijdrage meer lijnen van continuïteit dan van discontinuïteit lopen vanuit de Oudheid door de Middeleeuwen naar de Nieuwe Tijd. Hij stelt zich op tegenover het 'breuk-denken' t.a.v. de Middeleeuwen. Een thema **dat** breder uit te werken is.

W. van 't Spijker biedt een beknopte versie **van** zijn (bekende?) opvattingen over Reformatie en geschiedenis. Hij vergelijkt Luther met **Bucer** en **Calvijn**, laat echter **Zwingli** buiten beeld. Bij de laatste drie is er – meer dan bij **Luther** – veel aandacht voor **de** realiteit van het zichtbare werk van Gods verlossing in **kerk en** maatschappij.

George Harinck doet een redelijk geslaagde **poging** om de geschiedschrijver **Groen van Prinsterer** aan de lezers voor te stellen. **Hij** tekent hem **als** 'eenzaam historicus', een kwalificatie die **parallel loopt** aan **die van een** 'veldheer zonder leger'. **Toch wil ik naar voren brengen dat** Groen als **historicus** meer waardering heeft ontvangen dan als politicus – **ook** van wetenschappers, maar toch vooral van een dankbaar onderwijzend publiek!

Roel Kuiper neemt vervolgens twee hoofdstukken voor **zijn** rekening waarin **hij** de **belangwekkende** zaak

van 'Gods Hand in de **geschiedenis**' uitvoerig **bespreekt**. Hij **schrijft** op blz. **100**: 'We herkennen onze wereld als Gods wereld, heel de schepping is toegelegd op Gods bedoelingen'. Ik vraag de schrijver: Herkent iedere historicus deze **wereld** wel als zodanig? En: Wat moeten we **ermee** als de dood, de ontwrichting, **enz.** **een bijna alles** bepalende factor lijkt te zijn in de geschiedenis der **mensheid**? Genade is een **grote** realiteit, evenals het oordeel van God. Maar **hoe laat je** dat zien in je geschiedschrijving? **J. Hoek** gaat in op de vraag naar gelovig zicht op **de geschiedenis**; hij doet dat vanuit het koningschap van Christus. De **laatste** hoofdstukken zijn van de Rand van **J. van Genderen** die beide gaan over de **toekomstverwachting**, **over** de nieuwe hemel en de nieuwe aarde. Hij confronteert **zich** met **W. Aalders** (te pessimistisch, alsof geschiedenis alleen slecht mensenwerk is) en met **H. Berkhof** (te **optimistisch** in-zake **de** doorwerking van het heilige in de structuren van deze **wereld**).

Deze bundel is een zeer bruikbare handreiking voor ieder die zich oriënteert inzake vragen naar doel en **zin** van de geschiedenis. Een aanrader dus!

2. Het andere **werk** dat **we** bespreken is de **monografie** van Roel Kuiper over 'Uitzien naar de **zin**'. Het **werk** is een studieboek dat **een** stuk theorie over geschiedschrijving biedt, m.n. voor studenten **aan** het hoger en universitair onderwijs. In dat opzicht kan het zich meten met de inleidingen van Jan Romein en **Ger Harmsen** en anderen. Maar **hier** schrijft **een** christen-historicus en hij doet dat met nadruk! Het boek

heeft (toch!) de ondertitel gekregen die het kenmerkt: *Inleiding tot een christelijke geschiedbeschouwing*. Ook Kuiper confronteert zich en zijn lezers met allerlei moderne stromingen in **geschiedschrijversland**. Hij bekritiseert de zelfgenoegzaamheid, maar waarschuwt zijn christelijke achterban er ook voor! Heel open en eerlijk stelt hij dat een christen-historicus niet met kant-en-klare antwoorden aankomt als het gaat om duiding en zingeving van het **gebeurde**. Maar hij wil luisteren naar de Schrift en naar de **belijdenis** van de kerk. Tevens naar vele **voorgangers op dit terrein** (Groen van Prinsterer, Butterfield, M.C. Smit e.a.). Zo komt ook Kuiper tot de slotsom dat Christus de **zin** der geschiedenis is. En dat we vanuit die gedachte, die belijdenis heel **bescheiden** maar wel **doelgericht bezig mogen** zijn met het **verleden**.

Eén opmerking wil ik graag kwijt: Als het verhaal van Kuiper zich begeeft in filosofische termen worden

de aangedragen zaken opeens wat waziger, wat minder grijpbaar, ja wat algemener. En dan krijg ik het idee dat er misschien toch nog zoiets te maken zou zijn als een grootste-gemenedeler waarin iedere vakgenoot zich zou (moeten) kunnen vinden. Nu heb ik geen bezwaar tegen **abstracties**, maar wel als ze het zicht op de eenvoud en de **doorzichtigheid** van het bijbelse spreken in de weg gaat staan. In de te voeren discussies met andersdenkenden gaat helderheid van standpunt in de regel niet samen met pgingen om het filosofengesprek aan de gang te houden. Dan helpen ook onderscheidingen vanuit de Wijsbegeerte der Wetsidee niet zoveel. Waar ik met de auteur intussen al enige tijd op zit te wachten is de 'toepassing' (blz. 116 w.) van de christelijke beginselen der geschiedschrijving. In welk historisch standaardwerk zullen we deze **moedige aanpak nog eens weer tegenkomen**? H. Algra hoeft toch niet alleen te blijven in zijn beschrijving

van de wonderen van de 19e eeuw? Er is nog veel fundamenteel werk te verzetten!

N.a.v.:

1. drs. Henk Hagoort (red.), *Geloof en geschiedenis*. Serie Theologische Verkenningen, 18, Bijbel en praktijk, Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen 1996. ISBN 90-297-1302-X. Omvang 126 blz., prijs f 19,90.

En 2. dr. R. Kuiper, *Uitzien naar de zin. Inleiding tot een christelijke geschiedbeschouwing*, Uitg. Groen Leiden (nu Heerenveen) 1996. ISBN 90-5030-652-7. Omvang 124 blz., prijs f 24,95.

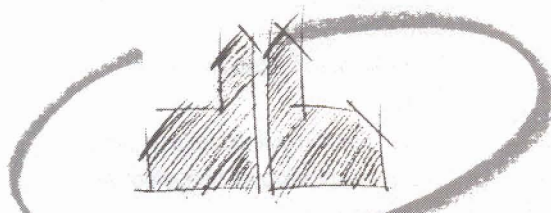
Kostelijke klassieke kinderversjes

Gegrond op Gods Woord en Waarheid voor huls en school, tds. J.H. Maatjes 32 pagina's, geniet f 6,00

Verkrijgbaar bij de boekhandel.

Oosterbaan & Le Cointre B.V.
Postbus 25 - 4460 AA Goes. Tel. 0113-215591

donatus

Verzekert uw hoogste goed!

Verzekerd zijn bij Donatus is een geruststellend gevoel.
Al sinds 1852 dé verzekeraar voor uw kerkelijke eigendommen,
maar ook voor al uw andere verzekeringsaangelegenheden.
Vraag vrijblijvend onze brochure of offerte of maak een afspraak voor
een vrijblijvend persoonlijk gesprek.

Postbus 500
5240 AM Rosmalen

Hoff van Hollantlaan 8
Tel. 073 5221700 - Fax 073 5221717

GELOOFWAARDIG VERZEKERD

PREKEN: UITLEGGEN EN TOEPASSEN?

J.R. Douma/P.W. v.d. Kamp

Praktische theologie in Kampen

Elke zondag wordt er gepreekt. Elke zondag wordt er ook naar preken geluisterd. Preken is voor veel mensen (hoorders en predikanten) een wekelijks terugkerende gebeurtenis.

Een belangrijke vraag is daarom hoe mensen een preek zouden omschrijven. Wat is preken eigenlijk? Hoe zou een hoorder die vraag beantwoorden? Hoe zou een predikant die vraag beantwoorden?

Wat is preken? Op die vraag zijn talloze antwoorden mogelijk. Wij gaan ze niet allemaal opsommen. Een paar mogelijke antwoorden hebben we uit de bekende catechisatie-methode **Ik geloof** gehaald (zie kader). In twee van die antwoorden wordt in elk geval het woord 'uitleggen' gebruikt. Zie antwoord c: 'een toespraak waarin een bijbelgedeelte wordt uitgelegd'. En ook antwoord d: 'een toespraak waarin een bijbelgedeelte zo wordt uitgelegd, dat de mensen ook weten wat het voor hen betekent'. Zeker bij dat laatste antwoord zullen veel hoorders, maar ook predikanten aanvullen: ja, klopt, preken is een bijbeltekst uitleggen en toepassen.

Gangbaar antwoord

De omschrijving van preken als het uitleggen en toepassen van een bijbeltekst heeft al een lange geschiedenis achter de rug. Het is in de gereformeerde preektraditie een gangbaar antwoord op de vraag wat preken is. In de zeventiende eeuw schreven gereformeerde theologen al op deze manier over prediking. Ze gebruikten dan de latijnse termen: explicatie (uitleg) en applicatio (toepassing).

Wat is een preek?

Een dominee is vaak uren bezig om een preek te maken. In zijn studeerkamer staan kasten vol boeken die hij gebruikt voor het maken van zijn preek. Maar wat is een preek eigenlijk? Hierna volgen een paar antwoorden. Zeg maar wat je van de antwoorden vindt.

En welke antwoorden vind je het best?

- a) een soort inleiding met drie punten
- b) een toespraak over het geloof van de mensen
- c) een toespraak waarin een bijbelgedeelte wordt uitgelegd
- d) een toespraak waarin een bijbelgedeelte zo wordt uitgelegd dat de mensen ook weten wat het voor hen betekent

Uit: *Ik geloof*, deel Ib, 14.

Maar laten we in de twintigste eeuw blijven. Een zeer bekend en ook invloedrijk boek over predi-

king was en is de Gereformeerde homiletiek van de Kamper hoogleraar T. Hoekstra (1880-1936). Het verscheen in 1926 en is minstens een halve eeuw het standaardwerk over gereformeerde prediking geweest.' Dit handboek wordt volledig beheerst door de visie dat preken het uitleggen en toepassen van een bijbeltekst is. Een citaat: 'Het wezen van de bediening des Woords bestaat hierin, dat zij is de verklaring en de toepassing van het Woord Gods, geopenbaard in de H. Schrift' (157). Als bediening van het Woord is de prediking het primaire genademiddel. Daarin deelt God het heil aan zijn volk uit. Daarom is uitleg van een bijbeltekst het eerste en belangrijkste bij het voorbereiden van een preek. En die uitleg van de tekst wordt vervolgens toegepast op de hoorder die het object van de dienst des Woords is.

Het is belangrijk om oog te hebben voor de goede bedoeling die Hoekstra en anderen hadden bij de omschrijving van preken als uitleggen en toepassen. Hun intentie was dat de preek recht moet doen aan de tekst (uitleg) en aan de hoorder (toepassing). Maar daar zijn twee stappen voor nodig. Wat doet volgens Hoekstra de predikant met de tekst waarover hij een preek maakt? Het antwoord is duidelijk: uitleggen en toepassen. Het gaat om die schematische tweeslag: explicatie en applicatie.

De praktijk

In de praktijk van de preekvoorbereiding betekent het werken vanuit de tweeslag uitleggen en toepassen het volgende.

- De predikant gaat, nadat Rij de tekst heeft **gekozen** waarover **hij** wil preken, eerst de tekst **exegetiseren**. **Hij** kijkt naar de **tekst** in de grondtaal, **maakt** een vertalingen raadpleegt vervolgens verschillende woordenboeken en commentaren om de betekenis van de **woorden** en de zinnen vast te stellen. **Hij** is klaar met het uitleggen als hij antwoord kan geven op de **vraag** wat de betekenis van de tekst is en waar het in deze tekst om gaat: de exegese kan worden vastgesteld. Dat is de eerste fase.
- In de tweede fase van de preekvoorbereiding gaat de predikant vanuit de tekst naar de gemeente kijken. Het is immers niet de bedoeling dat de tekst in de preek alleen maar op **een** juiste manier wordt uitgelegd: de tekst moet ook worden **toegepast** op de gemeente. Daarom stelt de predikant zich de vraag: wat betekent dit Woord van **God** voor de gemeente? Uiteraard is dan belangrijk dat de predikant de gemeente kent, en **dat hij** weet **wat voor** mensen er zondags onder de kansel zitten: mensen van deze tijd, mensen met zorgen en moeiten en vreugde, **mensen** die in *Christus* zijn aangenomen. In **deze** tweede fase vindt de predikant dan concretisering en toepasselijke **opmerkingen** die hij vanuit de tekst kan **maken**.

Nu is het niet **denkbeeldig** dat in een preek die het resultaat is **van** een dergelijk **preekvoorbereidingsproces** de fases van de preekvoorbereiding terug te vinden zijn: eerst geeft de predikant de exegetische inzichten door die hij gevonden heeft, uiteraard in begrijpelijke taal, om vervolgens de **toepassing(en)** te geven. De preek **vormt** dan als het ware een verslag van het preekvoorbereidingsproces van de predikant. Vaak zal de overgang tussen de verschillende onderdelen (van explicatie naar applicatie) ook herkenbaar zijn aan bepaalde stereotyperende zinswendingen: 'Ook wij **kennen** dat wel...', 'Ook in onze **tijd**

zie je dat terug...', 'Maar wij leven 2000 jaar later...' (zie ook punt 3 van het volgende onderdeel).

Achtergronden en gevolgen

Zo **kan** het in de praktijk gaan. In tussen is het belangrijk dat **we** ons realiseren dat er aan de **Hoekstra's** omschrijving van het preken als uitleggen en toepassen veel vastzit. Het is goed om daar nog wat dieper op in te gaan.

Als je **namelijk** zegt dat **preken** het uitleggen **en** toepassen van **een** bijbeltekst is, dan doe je **daarmee** ook een uitspraak over het karakter van de Bijbel. Bovendien heeft **zo'n** omschrijving ook gevolgen voor het maken van een preek en voor de **vorm** van een preek (zoals **we** hierboven al hebben aangegeven). We **wijzen** in dit verband op drie **zaken** (vanuit drie invalshoeken).

(1) Er **wordt** met twee woorden gesproken: uitleggen en toepassen. Wel wordt **steeds** benadrukt dat het eigenlijk om één zaak gaat (bediening van het Woord), maar daarbij horen toch die **twee stappen** die je moet zetten. Eerst de betekenis van een bijbeltekst vaststellen. De betekenis mals die op zichzelf bestaat. De waarheid op zichzelf **van** het evangelie. En daarna erover nadenken hoe die betekenis het leven van mensen **kan** bereiken. Op welke manier zij de waarheid **van** het evangelie kunnen **verwerken**.³ Met andere woorden (*dogmatisch gezien*): aan de **omschrijving** van preken als uitleggen en toepassen zit vast dat je over het **karakter** van **Gods** Woord zegt **dat** het er als **een** op zichzelf staande grootheid is, en dat kan maar zo leiden tot een objectivistische **omgang** met de Schrift.

(2) Daar hoort dan bij dat je als predikant (als theoloog) de **betekenis** van **een** tekst objectief moet vaststellen. Je moet er eerst achterkomen wat er in een **tekst** staat. Dat moet op **een** onbevangen en onbe-

vooroordeelde manier gebeuren. Dat wil zeggen (*hermeneutisch gezien*): **als** je de preek omschrijft als uitleggen en toepassen van een bijbeltekst, dan ga je ervan uit dat het mogelijk is om de tekst **onbevooroordeeld** uit te leggen.

(3) In de homiletiek (preekkunde) **kun** je onderscheid **maken** tussen het **voorbereiden** of maken **van** een preek en de **preek** zelf. **Laten** we **zeggen**: tussen proces en product. Het gaat dan wel om een relatief onderscheid. Want het **preekvoorbereidingsproces** bepaalt hoe de preek eruit ziet. Nu is **een** belangrijk praktisch gevolg **van** de opvatting dat preken het uitleggen en toepassen van een bijbeltekst is, dat in de preek zelf uitleg **en** **toepassing** afzonderlijke onderdelen worden. Vroeger werden die onderdelen vaak gemarkeerd door de 'tussenzang'. Maar ook zonder tussenzang vertonen veel preken een explicatie-applicatie-schema. Dat schema kan in dezelfde preek ook verschillende **keren** herhaald worden. In een preek met drie punten bv. kan dat **uitleg-toepassing**-schema in elk punt opduiken. Om nog even op het handboek van **Hoekstra** terug te komen: hij behandelt **ook** de vraag 'of de principieel opvatting van het wezen van de bediening des Woords ten **gevolge** moet hebben, dat het lichaam der **predikatie** uiteenvalt in **twee** delen, verklaring en toepassing'. Na bespreking van deze vraag **kant** hij tot het volgende advies: 'De beste, maar ook de **moeilijkste** methode is de verklaring terstond in den **vorm** van toepassing te gieten en de explicatie zóó te bewerken, dat zij **applicatief** van karakter **wordt**'.⁴ Ondanks dit advies van Hoekstra moet toch gezegd worden dat juist **& omschrijving** van preken als het uitleggen en toepassen van een bijbeltekst er in de praktijk toe geleid heeft dat veel preken een **explicatie-applicatie-structuur** vertonen. Homiletisch gezien heeft het uitleg-toepassing-schema dus **ook** aanzienlijke gevolgen.

Op de omschrijving **van** preken als het uitleggen en **toepassen van** een bijbeltekst is in de loop van de tijd stevige **kritiek** geleverd. Vooral professor Trimp heeft herhaalde malen **duidelijk** gemaakt dat hij de **preekdefinitie** van Hoekstra onjuist vindt? Volgens hem staat deze definitie in het kader **van** het zogenaamde subject-object-schema: de preek **wordt** opgedeeld in een objectief-exegetisch deel en een subjectief-toepasselijk **deel**.⁶ Maar: heel de preek moet toepasselijk zijn. Met het explicatie-applicatieschema wordt geen recht gedaan aan het karakter van Gods Woord: dat Woord is **verbondswoord**. Een Woord geadresseerd aan de mens. 'Het **gaat** niet om de subjectieve inspraak in het **hart** of de objectieve uitspraak **van** de leer, maar om de aanspraak van de sprekende God in het verbond.'

Wij willen deze kritiek van Trimp overnemen en nog verder uitbouwen. Daarbij **sluiten** we aan bij de al eerder genoemde drie invalshoeken.

(1) De kritiek van Trimp heeft een dogmatische toonzetting. Het gaat om het karakter van Gods Woord. En dat Woord is niet een massief en passief blok waarheid uit het verleden waar je afstandelijk mee kunt omgaan. Nog anders **gezegd**: het Woord van **God** is niet een document **waarin** een tijdloze waarheid een bepaalde neerslag heeft gevonden. Gods Woord is juist een levend en sprekend Woord dat geadresseerd is aan mensen die met Hem in relatie staan. Een Verbondswoord. Een Woord van omgang tussen God en **mens**. De opvatting dat preken het uitleggen en toepassen van een bijbeltekst is doet geen recht aan Gods Woord als een levend en geadresseerd Woord. Want uitleggen is zoiets als het vaststellen **van** de waarheid van een document uit een ver verleden. En **toepassen** is zoiets als het overbruggen van de **afstand** tus-

sen verleden en heden. Bet Woord van toen moet bij de mens van nu gebracht worden. Uitleggen en toepassen: het is dogmatisch gezien nogal riskant om de preek op die manier te omschrijven.

(2) Bij de tweede invalshoek die wij genoemd hebben **gaat** het **om** de vraag of het mogelijk is een bijbeltekst zonder **bepaalde** vooroordelen **te** lezen en uit te leggen. Dat wordt de hermeneutische invalshoek genoemd. Het **woord** hermeneutiek kan twee betekenissen hebben. Vanouds gaat het in de hermeneutiek om de regels die gevolgd moeten worden bij het **uitleggen** van een (bijbel-)tekst. Een **bekende** regel is bv. dat je tekst met tekst moet vergelijken. Dan gaat het om de klassieke hermeneutiek. In de **moderne hermeneutiek** gaat het (kort gezegd) veel meer om de vraag hoe een **verstaansproces** in elkaar zit: op welke wijze komt het bij de lezer tot een verstaan van de tekst? Een belangrijk inzicht **van** de moderne hermeneutiek is het **gegeven** dat er in een **verstaansproces** altijd sprake is van een wisselwerking tussen de tekst en de lezer (hoorder). Sterker nog: in de **moderne hermeneutiek** is steeds meer de overtuiging **gegroeid** dat niemand bij het lezen **van** een tekst blanco is. **Niemand** leest een tekst zonder **vooroordelen**. Dat geldt ook bij het lezen van bijbelteksten. **Zo'n** tekst heb je meestal al eens eerder **gehoord**. Je kent een bepaalde uitleg. Misschien wel **meer** dan één. Bovendien zit je zelf in een voortdurend groeiproces waarbij je van allerlei kanten wordt **gevormd**. Kortom: niemand leest een tekst zonder een bepaalde **betrokkenheid**. **Daarom** kun je ook niet zomaar spreken over objectieve uitleg. Elke hoorder en lezer (en dus ook een predikant als eerste hoorder en lezer van een tekst) hoort en leest een tekst in een bepaalde situatie. De **praktijk** leert ook dat **verschillende** dominees over een en dezelfde tekst heel verschillende preken **kunnen** houden **waaraan** vaak ook

een verschillend exegetisch inzicht aan ten grondslag ligt. Het is volgens ons daarom **wat** naïef om **te** denken dat **je** de betekenis van een bijbeltekst zo **zondermeer** objectief kunt vaststellen.

Vanuit deze invalshoek **valt** daarom de kritische vraag te stellen of het wel juist is om een preek te omschrijven als het (eerst) objectief uitleggen en (daarna) toepassen van een bijbeltekst. Die omschrijving doet geen recht aan de **betrokkenheid** die **predikant** en hoorder al hebben bij het lezen van een tekst. Uitleggen en toepassen: hermeneutisch gezien zijn er kritische vragen **te** stellen bij een dergelijke omschrijving **van** de preek.

(3) Ook vanuit een *homiletische* invalshoek zijn verschillende kritische vragen te stellen bij de omschrijving van de preek als uitleg en toepassing. Wij wezen al op het (relatieve) onderscheid **tussen** het voorbereiden of maken **van** een preek en de preek zelf. Wat de **preekvoorbereiding** betreft: uitleggen en toepassen leidt tot een proces waarbij **eerst**, zonder dat de **hoorder** in beeld komt (**voor**over dat **teminste** kan), de betekenis van de tekst **wordt** vastgesteld en daarna over de toepassing wordt nagedacht. Zo'n **proces** doet geen recht aan de opdracht van de predikant om met zijn preek **aan** de hoorder **duidelijk** te maken dat de bijbeltekst relevant is voor zijn leven. Vanaf het begin van het **preekvoorbereidingsproces** gaat het om de tekst **en** de **hoorder**. De **tweeslag** uitleggen en toepassen haalt tekst **en** hoorder uit elkaar, waarbij de hoorder vervolgens te laat in beeld komt. Wat de preek zelf betreft ondanks **allerlei** adviezen over toepasselijke uitleg leidt de omschrijving van de **preek** als uitleggen en toepassen **er** toe dat de preek ook **m'n** **structuur** vertoont. Je **krijgt** onderdelen die uitleggen en onderdelen die —**passen**. Er ontstaat onvermijdelijk een tweedeling waar het juist gaat om de ene op de **hoorder** gerichte aanspraak.

Juist **omdat** het preekvoorbereidingsproces bepalend is voor de vorm van de preek Levert de methodische tweeslag explicatie-applicatie een preek op waarin die tweeslag niet verborgen kan blijven. Uitleggen en toepassen: het is homiletisch gezien weinig effectief om de preek op die manier te omschrijven.

Aan-sprekend preken

Er zijn dus **aanzienlijke** bezwaren tegen de omschrijving van preken als het uitleggen en toepassen van een bijbeltekst. Een dergelijk omschrijving kan geen recht doen aan het uitgangspunt dat de preek te allen tijde **aanspraak** moet zijn, dat de preek altijd **aansprekend** moet zijn.

Het is dan ook terecht dat hoorders daarnaar verlangen: naar preken die direct aanspreken. Preken behoren geen objectieve betogen of theoretische verhalen met vooral veel tekst-uitleg te zijn. En preken behoren al evenmin een evenwichtige samenstelling van uitleggende en toepassende onderdelen te zijn. Heel de preek moet aan-spreken (en dat betekent beslist niet hetzelfde als: preken moeten gemakkelijke en goedkope verhaaltjes zijn). In heel de preek moet duidelijk zijn: dit gaat over mij, dit heeft alles te maken met de werkelijkheid van mijn eigen leven, God spreekt **mij** midden in mijn leven aan.

Daarover zijn we (als Vakgroep aan de Theologische Universiteit) ook aan het nadenken. Een heel centrale vraag daarbij is dan: op welke manier kunnen we, in elk geval in de theorie, die **tweeslag** van uitleggen en toepassen en de bezwaren die die **tweeslag** met zich meebrengt overwinnen? Het is duidelijk dat we dan moeten nadenken over een **preekmethodiek** waarin de hoorder van meetaf aan meedoet, een **preekmethodiek** waarin niet eerst de tekst en dan de hoorder aan bod komen, maar waarin tekst en hoorder voortdurend op elkaar betrokken worden. Daarbij proberen we wel

steeds recht te doen aan het uitgangspunt dat God het eerste Woord heeft.

Excurs: het alternatief van C. Trimp

We hebben hierboven al laten zien dat ook professor Trimp zich kritisch heeft uitgelaten over de omschrijving van de preek als uitleggen en toepassen. Maar Trimp, en daar willen we in dit excurs nog apart op ingaan, is ook met een alternatief gekomen. Dat deed hij in een artikel *Toepasselijke prediking* en in zijn boek *Woord, water en wijn*.⁸ Wat voor alternatief? Het Woord van God is een Woord dat gericht is op mensen en hen aanspreekt. Daarom spreken we ook over de preek als bediening (of: op-dienen). De preek is de laatste handeling van een lang 'proces': van het **heilswerk** van God in Christus. 'Heel het werk van Christus ligt aan de preek ten grondslag. Zonder dat **werk** zou een preek nooit bediening van de verzoening kunnen zijn. Christus was al eeuwen bezig voordat de eerste preek in de nieuwtestamentische gemeente gehouden kon worden. Toen wij nog van niets wisten, had **Hij ons** al op het oog.'⁹

Maar de preek is tegelijk ook de eerste handeling van een proces: de gemeente maakt zich het verkondigde Woord eigen en daardoor wordt haar leven met God **krachtig** en gezond. Daar zorgt de Heilige Geest voor. Juist als bediening van het evangelie is de preek het instrument van de Geest. De Geest zorgt voor 'toepassing'. De Geest staat er garant voor dat Gods heil wordt toegepast. De Geest laat het heil zijn bestemming bereken in het leven van mensen. Toepassing is dus niet dat laatste stukje preek of die laatste stukjes van punten van een preek. Toepassing is een kenmerk van de preek zdf. Toepassing is bij Trimp dus eigenlijk een ander woord voor bediening. 'De hele preek moet als bediening 'toepasselijk' zijn. 'Bediening' en 'toepassing' zijn blijkbaar twee woorden

voor dezelfde zaak. Het is dus niet: **bediening** = uitleg én toepassing. Het gaat om uitleg als bediening = toepassing.'¹⁰

Als alternatief wil Trimp de term 'afstemming' gebruiken als facet of aspect van de Woordbediening. De predikant moet zijn preek afstemmen op de hoorder. Dat wil zeggen: hij spreekt gewoon Nederlands en gebruikt eigentijdse termen. Hij houdt zoveel hem mogelijk is rekening met de situatie, behoeften en problematieken die hij in de gemeente aanwezig weet. Trimp vult dat verder op de volgende manier in: de predikant moet de gemeente, de preekstoelen de tekst respecteren, hij moet soms heel concreet en toegespitst spreken, maar het kan ook gebeuren dat hij ten aanzien van bepaalde kwesties niet een specifiek Ja of Nee op de preekstoel moet zeggen.

In dit betoog van Trimp is opvallend dat Rij de term 'toepassing' eigenlijk een nieuwe betekenis geeft. In het handboek van Hoekstra (Gereformeerde homiletiek) betekent 'toepassing' dat de predikant, wanneer hij de betekenis van de tekst heeft vastgesteld, op zoek gaat naar de boodschap van de tekst voor het leven van de hoorders. Bij Trimp wordt 'toepassing' een term voor het werk van de Heilige Geest in de prediking. 'In heel de preek is de Heilige Geest met ons en aan ons en in ons bezig om ons het heil van Christus te schenken. 'Toepassing' is daarom niet een onderdeel of sluitstuk van de preek, maar behoort het kenmerk van de preek als zodanig te zijn.'" Trimp vervangt 'toepassing' door 'afstemming' en zegt dat 'toepassing' en 'bediening' twee woorden voor dezelfde zaak zijn.

Deze betekenisverandering blijkt verwarring te veroorzaken. Vrij kort nadat het artikel van Trimp in het blad *Dienst* was verschenen, reageerde professor Velema in het (christelijke-gereformeerde)blad *Ambtelijk Contact*.¹² Hij laat merken wel waardering te hebben voor de bijdrage van Trimp, maar stelt

M meegelezen

Applaus voor Den Heijer

De opvattingen van de Kamper hoogleraar Den Heijer over de verzoening werden onlangs besproken op de synodale Gereformeerde synode. Velen waren ernstig bezwaard, met name uit de kring van het Confessioneel Gereformeerd Beraad. Toch kwam de synode tot de conclusie dat ze geen afstand moest nemen van het boek van Den Heijer. Uiteindelijk kreeg hij zelfs applaus.

Prof. Van 't Spijker hierover in *De Weeker* van 5 december.

De synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland heeft definitief een streep gezet onder haar eigen verleden. Zij heeft ook de band met de gereformeerde traditie, zoals deze in de geschiedenis ingebed is, losgemaakt. Zij heeft een standpunt gekozen inzake de meest centrale belijdenis van de kerk van Christus, dat niet anders dan als puur vrijzinnig moet worden aangemerkt. Zij heeft de mensen die terecht verzet aantekenden tegen de opvattingen van de betreffende hoogleraar, laten vallen. Zij heeft onrecht begaan ten opzichte van de belijdenis van de kerk en tevens tegen het enige belijden, dat aan die belijdenis dwars door de geschiedenis heen, zin en inhoud heeft gegeven.

Zij heeft het christendom, zoals zij het verstaat, losgesneden van zijn historische wortels, meer nog van de Christus der Schriften zelf. En zij applaudiseerde, nadat de voorzitter zichzelf, de synode en de kerken had geluk gewenst met de Kamper hoogleraar, die zijn theologie bedreef 'temidden van de kerken', op een wijze waarop hij trots was. Hij verklaarde, deze voorzitter, dat men zuinig moest zijn op zulke professoren, die het tenminste mogelijk maakte dat men over verzoening

de vraag waarom Trimp zo nadrukkelijk met één woord wil spreken (bediening = toepasselijk preken). Velema wil juist blijven vasthouden aan de tweeslag uitleg en toepassing. 'Waarom één en geen twee woorden? Als de exegese verricht is, is de verwerking van de exegese tot een preek die brood voor het hart is, een tweede fase in de voorbereiding van de preek. Men moet het in de uitleg gevondene toespitsen, het brood verwerken. Deze verwerking noem ik de akte van het toepassen.' Velema kan de bedoeling van Trimp niet helemaal helder krijgen. Er ontstaat spraakverwarring omdat Trimp de term 'toepassing' een nieuwe (theologische) betekenis geeft, terwijl Velema de gangbare (homiletische) betekenis hanteert. Bovendien duiken er in deze gedachtenwisseling verschillende termen op: toepassen, afstemmen, concretiseren, toespitsen. Al die termen maken de zaak ook niet duidelijker.

Daarmee wordt duidelijk dat het alternatief van Trimp ('afstemmen') te weinig oplevert omdat daarmee toch het schema uitleg-toepassing blijft bestaan. Trimp haalt de toepassing naar de uitleg toe (uitleg als bediening = toepassing), terwijl hij voor de gebruikelijke betekenis van toepassen de term 'afstemmen' wil hanteren. Dat levert voor predikanten te weinig methodische handvatten op om van de preek werkelijk een aan-spraak te maken, een be-toog of verhaal dat direct aanspreekt.

¹ T. Hoekstra, *Gereformeerde homiletiek*, Wageningen 1926. In 1973 verscheen de tweede druk en in 1975 zelfs de derde druk (bij Bolland in Amsterdam)!

² Vergelijk hier: R. Bos, *Identificatie-mogelijkheden in preken uit het Oude Testament*, Kampen 1992, 284 en 310.

³ Hoekstra schrijft o.a.: 'De prediker heeft niet alleen de heilswaarde objectief voor te stellen, maar ook zich te beijveren, dat zij subjectief worde toegeëigend' (*Gereformeerde homiletiek*, 300).

⁴ Hoekstra, *Gereformeerde homiletiek*, 417-418. Deze opvatting van Hoekstra is ook door anderen onder woorden gebracht. Zie bv. D. van Dijk, *De preekant van de dominië's in de kerken der Afscheiding*, in de jaren 1834-1869, Aalten 1935, 7. 'Naar gereformeerde inzicht is prediken: "verklaring en toepassing van Gods Woord", of,

wals ik het, ter voorkoming van het misverstand, dat verklaren en toepassen van elkaar zouden kunnen worden gescheiden, nog liever zou willen zeggen: "Prediken is: het toepasselijk verklaren van Gods Woord".' En B. Holwerda. De heilshistorie in de prediking, in: '... Begonnen hebbende van Mozes...', Kampen (1953) 1974, 108: 't Lijkt me juist, wat men dan de "toepassing" noemt te zien als een concretisering van de tekstinhoud voor de gemeente hier en nu. De hele preek is dan van a tot a explicatie, maar ook van de eerste volzin af applicatief gericht, en blijft daardoor Dienst des Woord.'

⁵ Zie o.a. de volgende publicaties van C. Trimp: *De volmacht tot de bediening der verzoening*, Groningen 1970, 40; *Inleiding in de Ambtelijke Vakken*, Kampen 1978, 83; 'Toepasselijke prediking', in: *Dienst*, 33 (1985) 52-62; *Klank en weerklink. Door prediking tot geloofservaring*, Kampen 1989, 19-22.

⁶ In het kader van dit artikel laten wij het subject-object-schema verder rusten. Wel nog de opmerking dat het subject-object-schema op allerlei manieren verbonden is met het explicatie-applicatie-schema, bv. bij Hoekstra, *Gereformeerde homiletiek*. Zie voor een korte oriëntatie: Trimp, *Klanken weerklink*, 19-24.

⁷ Trimp, *Klank en weerklink*, 23.

⁸ C. Trimp, 'Toepasselijke prediking', in: *Dienst*, 33 (1985) 52-62; *Woord, water en wijn. Gedachten over prediking, doop en avondmaal*, Kampen 1985, 26-29.

⁹ Trimp, *Toepasselijke prediking*, 55.

¹⁰ Trimp, *Toepasselijke prediking*, 57.

¹¹ Trimp, *Toepasselijke prediking*, 57.

¹² W.H. Velema, 'Toepasselijke prediking', in: *Ambtelijk Contact*, 24 (1985) 517-519.

Rectificatie

Onder de illustratie met papegaai in de rubriek 'Wandelen met God' in de *Reformatie* van 13 december had moeten staan: Anti-vloek-papegaai van de Bond tegen het vloeken.

CADEAU-TIP

Een ontroerende roman
van Ali C. Drost-Brouwer

Saskia van Almèhre

Wanneer vindt Saskia haar geluk?

96 pagina's ing., f 17,50

Verkrijgbaar bij de boekhandel.

Oosterbaan & Le Cointre B.V.

Postbus 25 - 4460 AA Goes. Tel. 0113-215591

kon spreken **op** de synode.

Men is werkelijk verbijsterd. Het geheel deed mij **aan** Kuiper denken die onder betuiging van berouw bekende, dat hij had behoord tot de studenten die in de handen hadden geklapt toen hun hoogleraar de christologie losliet door te verklaren, dat Jezus niet de Zoon **van** God was. Ik weet dat het vandaag bijna gênant is om onder **gereformeerden** de naam van Kuiper te noemen, anders dan op een wetenschappelijk symposium. Ik verwacht dat iemand zal zeggen: moet **een** man uit **Apeldoorn Kuypers** naam vermelden met positieve **bedoelingen**. Is die Christelijke Gereformeerde Kerk niet **een** anti-kuiperiaanse instelling **eerste** klas? De tijd is gekomen om vele bijkomstige opvattingen van Kuiper op de koop toe te nemen, met name omdat hij het **was**, die een gereformeerd volksdeel, zij het op niet altijd even fraaie **manier**, bijeen te brengen zocht rond de **belijdenis** van de gekruisigde Christus. En zulks in rapport met het wetenschappelijke denken van zijn tijd. Het is onmogelijk om zich in te denken dat hier **nog** enige **verwantschap** is met het denken van de grote Bavinck, de zoon van de Afscheiding, die de theologie in gereformeerde **zin** heeft opgebouwd. **Men** kan van hem zeggen wat men wil. Laat het zo zijn dat men een snuifje scholastiek bij hem vindt, hij stond pal **voor deze waarheid** die de Christus belijdt als de Zoon van God omdat Hij aan het kruis **verzoening** heeft **te weeg** gebracht. (...)

En nu?

Geen leergesprek, geen **leertucht**, geen correctie, even een waarschuwend vinger, maar **niet** al te hoog opgestoken en dan een aai over de bol, hetgeen moet kunnen bij iemand **van** wie de grote meerderheid zegt, dat hij een wetenschappelijke bolleboos is, en een klopje op de schouder, **en een** onverhopen trotse uitspraak, dat we het toch maar aandurven, dit 'gesprek' over de **verzoening**.

Laat men ophouden met liederen te zingen uit de schat van de kerk der

eeuwen, laat men vooral niet meer spreken over het kruis, over de theologie van het **kruis**, over de kennis van God en van onszelf, over het **Lam van God**, dat de zonde der wereld **wegneemt**. Of laat men, **meer** dan ooit gericht de bede aanheffen: Kyrie Eleison, **Christe** Eleison, **Kurie** Eleison, en laat deze kerken niet los. Laat niet los. **Kurie**, al diegenen die nog binnen deze kerken troost hebben aan de **verzoening** door voldoening en die bij hun heengaan uit deze misère rust vinden in het 'Jezus, Uw verzoenend sterven, blijft het **rustpunt** voor ons hart'.

Hoe gaan we om met synodebesluiten?

Ds. A. Boersma schreef in *Reformanda* van 26 november over de vraag: hoe gaan wij om met de besluiten van meerdere vergaderingen?

Er wordt kritisch naar zulke besluiten gekeken, en **dat** hoeft op zich nog niet verkeerd te zijn. Het is maar, **hoe** is je houding, hoe is je **eerste** blik? Kijken we bij voorbaat al argwanend: wat zal er nu weer uit de bus komen? Of hoe formalistisch **en** bureaucratisch is **die** hoge vergadering bezig geweest? Met eigen mening en standpunt als uitgangspunt kijken **we** respectievelijk verwachtingsvol, afwachting of angstvallig naar dat pakket **synode**-besluiten. En de algemene lijn wordt dan zomaar: wat ons goed past, wat onze mening **bevestigt**, dat is **accoord**. Maar op de punten, waar wij het niet mee eens zijn, weigeren we de besluiten te aanvaarden. Dan krijg je de reactie uit de losse pols: de **synode** doet maar, **maar** wij zorgen zelf wel **voor** onze zaakjes, tenslotte wordt hier plaatselijk de kerk gerund, en niet door een landelijk bestuur. Of **we** reageren op een meer serieuze manier: we sturen **een** brief **naar** de volgende **synode**, en die moet de hele zaak nog maar eens opnieuw gaan bekijken. Want de argumenten overtuigen ons niet, wij zijn het **hier niet mee eens**.

De ontvangst

Nu behoort het tot de **gerefor-**

meerde traditie **serieus** om te gaan met **synodebesluiten**. Sterker nog, we hebben dat als **gereformeerde** kerken met elkaar afgesproken, en daarin een belangrijk element van schriftuurlijke **kerkregering** vastgelegd (art. 30 en 31 K.O.). Waar echter de meerdere vergaderingen een dominante plaats in gaan nemen – permanente besturen worden van kerkelijke vergaderdijgers – daar neemt de verwijdering toe. 'Ze doen maar, ze besluiten maar, wij gaan hier wel onze eigen gang'.

Op dit punt hebben wij ons altijd veel gelegen laten liggen **aan** goede verbindingen tussen kerken en **classes/synoden**. De **zaken** die de kerken gezamenlijk **aangaan**, worden op de meerdere **vergaderingen** besproken. **En** wat **besloten** is wordt door de kerken aanvaard. We gaan niet plaatselijk de discussies overnieuw doen, maar ontvangen de genomen besluiten positief en loyaal. Zie ik het verkeerd, of is de laatste jaren de stemming **veranderd**? Van links tot rechts hoor je **klachten, tegenspraak**, soms heel kort door de bocht geformuleerd: 'een waardeloze classis, een slechte synode'. Nu, hoe **we ook** over bepaalde zaken mogen denken, en gloedvol en zeer overtuigd voor **ons** standpunt **uit** **mogen** **komen**, dat geeft ons niet het recht **harde** oordelen uit te spreken over mensen, die nog niet zomaar van **ons** gelijk **overtuigd** zijn geraakt. Niet het recht op kerkelijke vergaderingen een negatief stempel te zetten. Laten **we** dan eerst nog maar eens in de leer gaan **bij** Calvijn, **en** met hem gaan waarderen het grote geschenk van de eenheid **van Gods kerk**, een eenheid die gestalte krijgt op kerkelijke vergaderingen. Waar **broeders** samen spreken, samen werken aan het heil van Christus' kerk. De **kerk**, die plaatselijk vergaderd wordt **en** regionaal en landelijk geschakeld wordt in dat verband van gereformeerde kerken in Nederland. Het blijft nodig dat ons spreken **over** deze zaken **ge-reformeerd** wordt, en dat bij ons allen blijft doorklinken de liefde voor Christus' **kerk** en de broederschap.